

ÚVĚR VEŘEJNOSPRÁVNÍ.

Veřejnosprávní útvary opatřují si potřebné prostředky na úhradu svých nákladů daněmi a dávkami. Některé tyto daně a dávky přesunují producenti přímo do prodejních cen svých produktů; tím se zdražuje na čas reálně živobytí hlavně těch státních příslušníků, kteří jsou živí z důchodů své produkční práce, a stlačuje se nepřímo jejich živobytá úroveň. Také důchod úrokový arcíť reálně klesá, ale okruh těch poživatelů úrokového důchodu, kteří jsou výhradně z něho živí, je přece jen menší. Časem si však hledí dělnictvo svými organizacemi vynutiti číselné zvýšení mezd, aby mzdy dosáhly reálné výše bývalé. Úroková sazba z reálných finančních kapitálů se tak snadno obdobnou akcí držitelů těchto kapitálů nominelně zvýšiti nedá, aby se břemeno daňové rozdělilo rovnoměrně mezi „důchod“ pracovní a důchod kapitálový, ježto úrok závisí na mnohých okolnostech dalších, a musí se proto reálná rovnováha úrokového důchodu, jak je danými produkčními poměry podmíněna, uskutečniti cestou jinou. Nedají-li se ceny zvýšiti tak, aby úrokový výnos v podniku investovaných finančních kapitálů dosáhl opět reálné výše bývalé, přesune se zvýšené zatížení daňové zpětným tlakem na samu cenu zařízení produkčních, na cenu podniku. Tato cena se vypočítává totiž kapitalisací výnosu a musí za dnešní soutěže finančních kapitálů být upravena tak, aby odpovídala platné reálné sazbě úrokové. Sníží-li se násilně podnikateli úrokový výnos a kapitalisuje-li se tento snížený výnos té doby platnou sazbou úrokovou, vypočítá se nominálná cena podniku poměrně nižší. Nynější majitel podniku tím trpí újmu, neboť bude-li podnik prodávat, utrží zaň méně, než snad zaň druhdy byl dal, ale reálně odpovídá pak úrok opět přiměřenému poměru, jak je dán nabídkou reálných ryzích produkčních přebytků produkováných hospodářských statků a poptávkou po nich, ve shodě s extensivním a intensivním vzhledem a rozvojem národní produkce, ač se sazba úroková číselně nezměnila. Tím nastanou formálně bývalé poměry důchodové, ovšem na úkor dosavadních majitelů podniků, jimž stát zvýšením daní část kmenového

jejich majetku v hospodářském smyslu zabavil. Postihnou-li však zvýšené daně všechna produkční odvětví, tak že přesun finančních kapitálů z jednoho odvětví do druhého není nic platen a nemá smyslu, pak se zvýšení daňové přece jen přesune do cen produktů, zvýší je o tolik, aby dosavadní úrok zůstal reálně zachován. Vyšší daně zatíží pak všechnu spotřebu a reálně ji poněkud sníží.

Všechny takovéto „mocenské“ cizorodé zásahy, ať jde o zvýšené daně nebo o zvýšené mzdy anebo o vynucené zvýšení ryzího výnosu produkce, snad pomocí kartelů nebo jinak, nemohou za pravidelných poměrů trvale rozvrátiti dosavadní reálnou rovnováhu produkčních a důchodových poměrů, a musí se za nedlouho prostřednictvím úměrně zvýšených cen produktů a zvýšených cen produkčních zařízení a všech pomůcek produkčních vrátiti reálné poměry bývalé, třeba cenová a důchodová čísla byla vyšší než dříve. Vždyť skutečné reálné konečné výsledky produkční se takovýmito číselnými přesuny nemění, a ani nějaké značnější přesuny mezi reálnou výši mezd a úrokem nejsou možny, poněvadž i finanční kapitál svůj přiměřený reálný důchod musí dostati, ježto jinak by se nevýnosné produkce záhy opouštěly a poměry by si vynutily tímto způsobem náležité zvýšení cen. Stává se tedy úrok takovýmti přesunem do cen, a to i úrok z vlastnických finančních kapitálů, do jisté míry nákladovou složkou produkční a ustupuje jeho pojmový dynamický živel jaksi do pozadí a projevuje se téměř jako činitel statický. I z této příčiny nelze tedy souhlasiti s míněním, že by úrok ve vyrovnaném ustáleném hospodářství pozbyl svého vlivu. Jako na druhé straně odtud plynne, že skutečné reálné zvýšení důchodu pracovního a důchodu finančního kapitálu je jedině možné, zvýší-li se průměrná produktivita, to jest průměrná rentabilita produkce, ať již produkci úsporněji organizovanou anebo technicky zdokonalenou.

Rovněž zvýšené daně spotřební působí zpětným odrazem na výši důchodu pracovního, na produkční ceny výrobků a na výši úroků.

Ba i daně výdělkové, jež mají zachytiti až ryzí výnosy produkce, které se jako důchody rozdílejí, přesunují se poněhalem u pracovního důchodu zpětným tlakem zvýšených mezd do nákladů a cen produkčních, neboť snížení své reálné životytné úrovně dá si dělnictvo líbiti jen za okolnosti mimořádných, násilných: za krisí a všeobecné nezaměstnanosti a za podobných kalimat. Spíše již zachycuje tato daň trvale část úvěrového úroku, a úroku plynoucího z podnikatelského výnosu vlastnímu podnikateli; u úroků z finančních kapitálů úvěrových nedá se vůbec zpětný nějaký tlak se strany poživateli tohoto důchodu vyvinouti, aby se přesunulo břemeno daňové zpět na produkci, a tak

se stává, že zvýšení daňové poměrně nejtíže postihuje poživatele úroků ze zapůjčených finančních kapitálů.

Rostoucí pohyblivost finančních kapitálů arcíř umožňuje kapitalistům, aby své úsporné kapitály umísťovali v té zemi, kde jim plynou reálně vyšší ryzí výnosy úrokové a vyrovnávají se tímto způsobem ve styčných zemích sazby úrokové nejen číselně, ale i reálně se zřetelem na zatížení daňové v různých zemích nebo hledí se dohodami těchto států dosíci přibližné rovnomořnosti.

U nákupů a prodejů zboží v zahraničních stycích obchodních je toto vyrovnávání cen vzájemnou soutěží při nestejném zatížení daňovém, jež je započítáno do cen zboží, obdobným způsobem jako u úroků, aby byly totiž ceny ve všech styčných zemích stejné, ať jsou břemena daňová v té nebo oné zemi jakákoli, mnohem obtížnější. Vadí tu nestejně produkční podmínky a nesnadná přepravitelnost zboží a rovněž obtížná stěhovavost dělnictva, tak že větší břemena daňová, jež se v některé zemi platí, a ovšem i dražší pracovní síla, jež je způsobena vyšší životní měrou dělnictva, jsou trvalou překázkou vnějších tržebních styků, jež se musí často dokonce umělými opatřeními, jako cely, prémiami nebo dopravními výhodami paralysovat, aby tržební styky byly přece možné. Ba někdy se dokonce chrání země různými tak řečenými antidumpingovými opatřeními proti dovozu zboží za levnějších cen ze zemí, kde jsou daně nebo mzdy nízké, zřejmě proti tendenci, aby produkční náklady a věřejnosprávní břemena byla nivelirována.

Všechna veřejnosprávní břemena, pokud nejde o případy zvláštních daní a dávek jen na některé obory produkce uvaleňných, zvyšují tedy buď ceny produktů a způsobují cenovou inflaci, zvláště prostřednictvím zvýšených mezd, anebo zachycují část ryzích přebytků produkčních, hlavně u úroků. Zachytí-li až ryzí produkční přebytek úroku připadající, ať už jde o úrok podnikatelův z vlastních jeho kapitálů, nebo o úrok z finančních úverových kapitálů, a poživateli těchto úrokových důchodů nesníží svou reálnou živobytou úroveň, pak utrpí újmy sám vývoj produkce, poněvadž zbývá pak méně finančních kapitálů na rozšíření a zvelebení produkce. Týž důsledek má ostatně, byť v menším dosahu, zdanění ryzích přebytků činitele práce, to jest ryzích přebytků zbylých z důchodů práce po úhradě živobytých nákladů v dosavadní výši, pokud se snad dělnictvu nepodařilo odčiniti vliv oněch břemen zvýšením mezd; dělnictvo pak ze svých přebytků důchodových méně uspoří a tvorba nových finančních kapitálů je slabší.

Se stanoviska hmotné produkčního znamenají tedy břemena daňová každým způsobem zúžení produktivity a je věcí

oportunních úvah, pokud se smí národní produkce těmito břemeny zatížiti, aby nebylo způsobeno více škody než užitku, i když jde o účely státně, kulturně a sociálně naléhavé. Proto zůstává i tu klíčem problému: zvýšení produktivity národní produkce, aby zvýšená břemena daňová nebrzdila vzestupu reálného „důchodu“ pracovního a důchodu kapitálového anebo aspoň je reálně netísnila.

Užije-li stát vybíraných daní na zvýšení služného úřednictva, na uvedených poměrech ničeho nemění. Tato část daní ocítá se sice na trhu statků jako kupní síla, ale zkonzumuje se již mimoprodukčně část hospodářských statků, a třeba byla práce státních úředníků sebe nutnější, v zájmu pořádku sebe významnější, se stanoviska hmotné produkce (znamená úbytek prostředků produkčních a stlačuje rozsah produkce. Totéž je, kupuje-li stát věcné správní potřeby anebo buduje-li budovy pro státní administrativu; také takováto kupní síla uplatňuje se na trhu, oživuje jej na čas, ale čím více hospodářských statků zachytí k témtu účelům, tím více jich pak schází pro běžnou potřebu k účelům hmotně produktivním. A mluví-li se v novější době častěji o tom, aby se v dobách krízí čelilo nezaměstnanosti dělnictva různými státními stavbami, i tu měly by to být stavby k účelům hmotně produktivním, na stavbu silnic, drah, průplavů, meliorace a pod., a nesměly by se stavěti tedy nějaké novodobé „hladové zdi“, jinak by byl výsledný účinek pro hmotné poměry hospodářské týž, jako kdyby se platily podpory v nezaměstnanosti, i pak by musila jiná odvětví národní produkce tyto stavby přece jen svými daněmi zaplatiti, nejvýše že by byl morální efekt jiný, kdyby se místo podpor vyplácely mzdy za práci, třeba za práci neproduktivní.

Ještě hůře dopadá věc, kupuje-li nebo produkujeme-li stát z daní hospodářské statky, jež pak nehospodářsky ničí, jako za válek, anebo vůbec nešetrně jimi hospodaří, neboť tím ubývá produkčních prostředků ji pro příští národní produkci, poněvadž mohly být místo statků takto zničených nebo k zničení určených produkovaná statky užitečné, produkční spotřebě sloužící.

Větší správní náklady, učiněné najednou pro více let příštích, uhrazují se výpůjčkami, jež se pak ročními splátkami úmořují. Zvýší se tím sice takovéto správní náklady o úrok, ale umožní se tím přece jen spravedlivější rozvrh oněch nákladů na jednotlivá léta, v jejichž zájmu náklad byl učiněn. Velikého významu nabývá tato otázka, jde-li o úhradu výdajů válečných. Jsou o to staré spory, mají-li se tyto výdaje uhrazovati běžnými daněmi, nebo výpůjčkami anebo inflací papírových peněz. V poslední světové válce musila většina válčících států užítí po-

stupně všech těchto tří způsobů, poněvadž ani daně, ani válečné půjčky nestačily.

Úroky i úmory takovýchto výpůjček mají být uhrazovány na vrub běžných příjmů správních, tedy z daní. Kdyby se na úhradu úroků a úmoru nevybíraly daně, nýbrž platily se novými dlužními úpisy, jež by se k tomu účelu vydávaly, a byl úhrn tímto způsobem uhrazovaných úroků značnější, způsobil by se tím za okolnosti jinak stejných cenová inflace.

Některí národnohospodářští teoretikové se o tomto případě inflace zmiňují jako o zvláštní inflaci úvěrové¹⁵⁾. Ale jak sama emise dílčích dlužních úpisů státních výpůjček nezpůsobuje cenové inflace, pokud se těchto úpisů neužije přímo jako peněz a neplatí se jimi anebo pokud se nelombardují u cedulové banky a nevyplácejí se povolené na ně zápůjčky v neuhrazených bankovkách nebo nevyužívá se těchto zápůjček na žirových účtech bank anebo pokud se pomocí těchto úpisů nepodníti oběh peněz mrtvě u jednotlivců a u bank jako zbytečně velké hotovosti v záloze chovaných: tak i emise dílčích dlužních úpisů na úhradu dlužních úroků ze starších státních výpůjček nemůže sama o sobě způsobit cenové inflace, může tu jít i zase jen o inflaci peněžní. Vnitřní rozdíl mezi takovýmito inflačními výdaji dílčích dlužních úpisů a zmíněným jich užitím jako peněz nebo zpěnězením a mezi přímým inflačním výdajem peněz je arci ten, že výpůjčkami vyčerpávají se volné úvěrové finanční kapitály, to jest uspořené částky národních důchodů, jež sami střádatelé nechtí nebo nemohou užít k účelům produkčním, a není již samým výdajem těchto úpisů způsobována inflace, neboť hospodářské statky této finančním kapitálům odpovídající tu vskutku jsou, byly produkovány, a nastává jen přesun v nich užití: místo k účelům soukromoprodukčním užije se jich k účelům veřejnosprávním, kdežto inflačním výdajem peněz strhuje stát na sebe přímo část všechn hospodářských statků¹⁶⁾.

Přejímá-li stát výpůjčky k účelům hmotně produktivním, aby zakládal a provozoval podniky, jde tu jen o soukromoprávní přesun vlastnictví finančních úsporných kapitálů, finanční kapitály a statky, v nichž jsou tyto kapitály ztělesněny, tu v pravidelných případech zůstanou, to jest budou nahrazeny nově produkovanými statky, a není podnětu, aby se zvyšovalo peněžní oběživo a byla způsobována cenová inflace. Také úroky z takovýchto výpůjček uhrazují se na vrub produkce, započítávají se totiž do cen produktů a rovněž ovšem odpisy na trva-

¹⁵⁾ V. Mieldschuh, Une théorie d'inflation de crédit. (Revue d'Économie politique, 1928.)

¹⁶⁾ Viz můj článek »Důchodová teorie peněz a teorie úvěrové inflace« v Obzoru národnohospodářském, r. 1929. čís. 4.

jejích zařízeních produkčních, kdežto kdyby se mimo tyto o d p i s y započítával do nákladů produkčních a cen produktů také ještě úmor výpůjčky, střádal by se tímto způsobem rezervní fond, tak že po letech by by nejen dluh umořen, ale byla by tu potřebná úhrada na vybudování nového podniku, mohl by se tedy podnik vybudovati znovu z vlastních prostředků.

U správních budov a investičních správních zařízení státních postupuje se obyčejně opačně. Úrok a úmor výpůjčky se dává do státních nákladů správních, odpisy se však neprovádějí; shodují-li se zhruba, to jest aspoň ve svém úhrnu, úmory výpůjčky s nutnými odpisy budov a obdobných trvalejších zařízení správních, je výsledek stejný; kdežto umořuje-li se výpůjčka vydatněji než vyžadují odpisy, střádá se tím jmění, a naopak, jsou-li kapitálové splátky výpůjčky menší než nutné odpisy, hřeší se na vrub příštích let.

Také se často přetřásá otázka, mají-li veřejnosprávní útvary přijímati výpůjčky k účelům správním, materielně neprodukčním, z ciziny? Rozhoduje tu, zda je výpůjčka z ciziny pro stát soukromohospodářsky výhodnější, jsou-li totiž úrokové a úmorové podmínky při výpůjčce z ciziny příznivější, a je-li výpůjčka z ciziny i „národochospodářsky“, to jest s hlediska celkových hospodářských poměrů země, výhodnější než výpůjčka domácí. V tomto druhém směru záleží mnoho na tom, zda je domácí produkci prospěšnější, neubírá-li se jí úsporných úvěrových kapitálů, zda dovedou domácí podnikatelé téhoto úsporných úvěrových kapitálů v podnicích výrobních, dopravních a obchodních tak účelně využíti, že tyto podniky nesou a ponesou v budoucnu poměrně více, než by nesly bez téhoto úvěrových kapitálů. Mimo to rozhoduje také, zda nezatíží příští úrokové a úmorové platy z téhoto výpůjček po léta do ciziny zasílané, platební bilanci tou měrou, aby byla ohrožena měna. Ale i tato otázka souvisí s hospodářskou úspěšností podniků; zvýší-li se produktivita domácích podniků užitými domácími kapitály úspornými tou měrou, že produkované domácí zboží je v cizině soutěže schopnější, pak zvýší se zajisté i vývoz do ciziny a platební rovnováha bude ve styku s cizinou zachována. Jsou tu tedy nepřímo obdobné poměry, jako když si soukromohospodářští podnikatelé opatřují výpůjčky z ciziny k účelům produkčním.